

Наукові перспективи
Видавнича група

ISSN (print) 2708-7530
DOI: 10.52058/2708-7530-2023-8(38)

НАУКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

СЕРІЯ: "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ", СЕРІЯ: "ПРАВО",
СЕРІЯ: "ЕКОНОМІКА", СЕРІЯ: "ПЕДАГОГІКА",
СЕРІЯ: "ПСИХОЛОГІЯ", СЕРІЯ: "МЕДИЦИНА"

Миру нашої *Україні*

Випуск 8(38)
2023

*Громадська наукова організація «Всеукраїнська
Асамблея докторів наук з державного управління»*

Громадська організація «Асоціація науковців України»

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

Наукові перспективи

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*

Випуск № 8(38) 2023

Київ – 2023

*Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly of
Doctors of Sciences in Public Administration"*

Public Organization "Association of Scientists of Ukraine"

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

Scientific Perspectives

*(Series "Public Administration", Series "Law", Series "Economics", Series
"Medicine", Series "Pedagogy", Series "Psychology")*

Issue № 8(38) 2023

Kiev – 2023

ISSN (print) 2708-7530

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38))

Наукові перспективи: журнал. 2023. № 8(38) 2023. С.810

*Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 24.09.2020 р.
№ 1188 журналу присвоєно категорію "Б" із галузей науки:
державне управління, право та економіка*

*Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021
№ 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології*

*Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська
Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 28.08.2023, № 10/8-23)*

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 24436-14376Р від 09.06.2020 р.

Журнал видається за підтримки Міжнародного економічного інституту (Есеніце, Чехія) та КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва"

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні та за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та медицини. Видання розраховано на дослідників, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, магістрів, фахівців-практиків.

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, Лауреат премії імені Івана Франка у галузі інформаційної діяльності, Лауреат Всеукраїнської премії «Інновація в освіті — 2018», м. Київ, Україна

Заступники Головного редактора:

Янчук Артем Олександрович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, Заступник керівника Апарата Верховної Ради України (Київ, Україна);

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, професор, Дійсний член Академії будівництва України, професор кафедри архітектури і просторового планування Національного авіаційного університету (Київ, Україна). Заслужений будівельник України, Почесний працівник будівництва та архітектури, державний службовець 3 рангу (Київ, Україна);

Даций Олександр Іванович — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (Київ, Україна);

Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна).

Редакційна колегія:

Романенко Євген Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Генерального штабу Збройних сил України, президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна);

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Державного університету імені Шота Руставелі (Грузія);

Ахметова Лайла Сейсембековна — доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан);

Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Балахтар Катерина Сергіївна — здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна);

Бурик Зорiana Михайлівна — доктор наук з державного управління, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна);

Вашека Тетяна Володимирівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташці в Пілі (м. Піла, Польща);

Вдовіна Олена Олександрівна — кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна);

Гбур Зоряна Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна);

Долгова Олена Миколаївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща);

Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Гудзенко Ганна Володимирівна — кандидат медичних наук, асистент кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна);

Гуменникова Тамара Рудольфівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Гечбаїя Бадрі Нодаровiч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія);

Дегтяр Андрій Олегович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та підприємництва Національного аерокосмічного університету імені М.С. Жуковського, Заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна);

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна);

Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна);

Ічанська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Кобець Дмитро Леонтійович - кандидат економічних наук (доктор філософії), доцент Хмельницького національного університету, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування (м. Хмельницький, Україна);

Коляденко Ніна Володимирівна — доктор медичних наук, доцент, завідувач кафедри медичної психології Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Кожова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна);

Лігоцький Анатолій Олексійович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна);

Лич (Назарук) Оксана Миколаївна — доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Мальцев Дмитро Валерійович — кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна);

Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна);

Мідельський Сергій Людвігович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан);

Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща);
Мовмига Наталія Євгенівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки праці та навколишнього середовища Національного Технічного Університету «Харківський Політехнічний Інститут» (Харків, Україна);

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна);

Нікульчев Микола Олександрович — доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри історії та права ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Донецька область, Україна);

Недбалек Карел — доктор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату, MBA, адвокат (Чехія);

Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна);

Носирєв Олександр Олександрович — кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна);

Орел Марія Григорівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна);

Пархоменко-Кучевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Перестюк Інга Миколаївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, Україна);

П'янківська Людмила Володимирівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України (Київ, Україна);

Радзіховська Наталія Станіславівна — кандидат медичних наук, лікар вищої категорії, завідувач відділенням неврології КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Києва", асистент кафедри неврології НМУ імені О.О. Богомольця (Київ, Україна);

Савенко Олена Анатоліївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і права Дніпровського державного аграрно-економічного університету, членкиня громадської наукової організації "Фінансово-економічна наукова рада" (Київ, Україна);

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);

Стовба Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії (Херсон, Україна);

Тимошенко Наталія Юріївна — кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна);

Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна);

Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна);

Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Цимбалюк Руслан Степанович — кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної хірургії № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №2 (Київ, Україна);

Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);

Шаповалова Алла Миколаївна - кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та історії Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (Київ, Україна);

Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна);

Яковичька Лада Савелівна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна).

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Державне управління»

Jinping Li, Melnychenko A.A. <i>INTERNATIONALIZATION OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC ACTIVITIES OF UKRAINIAN UNIVERSITIES AMIDST MARTIAL LAW: PUBLIC MANAGEMENT ASPECT</i>	14
Kononenko V.V. <i>THE INFLUENCE OF STATE POLICY ON THE DEVELOPMENT OF SPORTS AND PHYSICAL CULTURE IN MODERN CONDITIONS</i>	27
Yaremenko O.I. <i>SYSTEM OF STATE MANAGEMENT OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN UKRAINE</i>	35
Баласинович Н.О. <i>ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ</i>	43
Білик О.О. <i>ЕЛЕКТРОННЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЇ</i>	57
Бражко О.В. <i>ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НА РІВНІ ГРОМАДИ ЯК ОБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ</i>	68
Гасюк І.Л., Баюк М.І. <i>ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ ТА ЕФЕКТИВНІ УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ</i>	82
Гошовська В.А., Даниленко Л.І. <i>ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА Й ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО: СТАН І ДИНАМІКА РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ</i>	97
Гурковський В.І., Козак І.П., Дмитрук С.Ф. <i>ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ВЗАЄМОДІЇ СБУ ТА ЗСУ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: ПОШУК ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ</i>	112

- Даниленко Л.І., Горулько О.Ю.** 122
ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУБ'ЄКТИ ТА ЇХ ПОВНОВАЖЕННЯ
- Смельянова О.М., Водяний О.М., Дзєга В.Д.** 135
ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
- Крамаренко С.Б.** 146
ВПЛИВ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
- Кризина Н.П., Кризина О.В.** 157
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
- Лапичак Н.І.** 170
ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ Й СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ
- Лященко Н.Б., Лященко Ю.Є.** 178
ПОЛІТИЧНИЙ МАРКЕТИНГ ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР: СУТНІСТЬ І ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ
- Мищак І.М.** 190
ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК САМОВРЯДНА ФОРМА УЧАСТІ НАСЕЛЕННЯ У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- Обушна Н.І.** 202
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ
- Обушна Н.І., Петринський Д.В.** 216
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ: ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА ЗДІЙСНЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

- Подольян М.І.** 229
РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СИСТЕМІ ПІДТРИМКИ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
- Решетова Г.І.** 238
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ
- Сергов С.О., Пухкал О.Г.** 251
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕФЕКТА В СИСТЕМІ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ
- Скорик Г.І., Боднарюк В.О.** 263
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ
- Угоднікова О.І.** 279
ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЦІЛЬОВА СТРУКТУРА ВПРОВАДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОГО МАРКЕТИНГУ У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ
- Цимбал Б.М., Дакал А.В., Радченко О.О.** 287
КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ

СЕРІЯ «Економіка»

- Буртняк І.В., Ходан М.А.** 301
ВИКЛИКИ ПАРТИСИПАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ: КОМПЛЕКСНИЙ ОГЛЯД
- Загородній А.Г., Паргин Г.О.** 309
ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКА АСИМЕТРІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
- Коркуна І.І., Маркевич Ю.О.** 322
ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

- Корчинська Ж.М.** 333
ПРИРОДНИЙ ТА МЕХАНІЧНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ ТЯЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1991 - 2021 РР.)
- Корчинська Ж.М.** 348
ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ ТА СТАТЕВО-ВІКОВИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ ТЯЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 1991 - 2021 РОКИ
- Лещук Г.В.** 365
ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ
- Назарова Г.Б., Кононенко Л.В.** 378
ОПОДАТКУВАННЯ РЕЗИДЕНТІВ ДІЯ СІТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД
- Сидорук А.В., Бортников Є.Г., Бадло Н.В.** 396
ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСТОРАННИХ БРЕНДІВ У СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ
- Станіславик О.В., Коваленко О.М.** 406
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
- Тендюк А.О.** 418
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ
- Терлич А.В., Крушинська А.В.** 429
УПРАВЛІННЯ МОРАЛЬНИМИ РИЗИКАМИ НА РИНКУ АВТОСТРАХУВАННЯ
- Хотєєва Н.В., Чиж Л.П., Корецька О.В., Воркунова О.В.** 442
РАЦІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ І ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПОРТОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ – ОСНОВА ЗМЕНШЕННЯ ВИРОГІДНОСТІ ВИНЕКНЕННЯ РИЗИКІВ

СЕРІЯ «Право»

- Артюхов Є.С.** 457
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ
ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ
- Карпінська Н.В., Недашківська О.А., Терешкун О.Ф.** 469
КОНФЛІКТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ПРАВОВИЙ
АСПЕКТ ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ
- Коваль О.М.** 480
АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО
ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМ ТА СТАНДАРТІВ БОРОТЬБИ З
КОРУПЦІЄЮ
- Мельничук О.Ф., Хімич Ю.М.** 489
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ
ВЛАДИ В УКРАЇНІ
- Петров О.О.** 498
ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕФІНІЦІЇ «АВІАЦІЯ»
- Політова А.С.** 515
НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ: ЧИ Є ПОТРЕБА В
УДОСКОНАЛЕННІ?
- Політова А.С., Грушко М.В.** 529
ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ЯК
СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕ-
НОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ
- Пунда О.О., Арзянцева Д.А.** 541
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В
ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ
- Пунда О.О., Арзянцева Д. А.** 552
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В
ПРОЦЕСІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Ромашкін С.І. 562
*ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 146-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ*

Санжара О.М. 576
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВПЛИВ В УКРАЇНІ

Цебенко С.Б. 590
*ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ В НІМЕЧЧИНІ (ЯК ДОВСІД ДЛЯ
УКРАЇНИ)*

Шинкар'юв Ю.В. 600
*ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ДОПУСТИМОСТІ
ДОКАЗІВ*

СЕРІЯ «Психологія»

Вавчук О.Н. 607
*PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PERSONS WITH
DIFFERENT TYPES OF EMPATHY*

Булгакова О.Ю., Савченкова М.В. 618
*ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИ-
ВОСТЕЙ ВИРІШЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ*

**Гоян І.М., Дворніченко Л.Л., Федорик В.В., Андросович К.А.,
Поплавська Є.В.** 631
ПРОБЛЕМАТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ У ПСИХОЛОГІЇ

Кернас А.В., Шевченко Р.П., Чумаєва Ю.В., Котляр Л.І., Рура Е.Д. 643
*ПРОЯВИ ФЕНОМЕНУ ГАЗЛАЙТИНГУ, ЯК ФОРМИ ПСИХО-
ЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА У СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ*

Кошова І.В., Кривошея А.В. 666
*ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ОСОБИСТОСТЕЙ, ЯКІ
ВКЛЮЧЕНІ У СИТУАЦІЮ ПОВТОРНОГО ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ*

Манілов І.Ф. 678
ОЗДОРОВЧІ МОЖЛИВОСТІ ТА МОТИВИ ПОДОРОЖУВАННЯ

Некіз Т.А. <i>ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ</i>	690
Пилявець Н.І. <i>КОГНІТИВНІ СТИЛІ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ САМОЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ</i>	702
Помиткіна Л.В., Мельник Н.І., Ковтун О.В., Кокарєва А.М. <i>ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОСТПАНДЕМІЧНИЙ ПЕРІОД ТА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ</i>	716
Попиченко С.С., Скрипник Н.І. <i>ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДИТИНИ</i>	729
Тарасова В.В. <i>ЗМІСТ МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ</i>	742
Ханяк К.В. <i>АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД КАТЕГОРІЇ МОТИВУ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ УКРЗАЛІЗНИЦІ</i>	755
Черевко О.В. <i>СТРУКТУРА ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ В СТАРШОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ</i>	770
Чикур Л.Д. <i>МОДЕЛЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ КОЛЕКТИВНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ</i>	782
Шаумян О.Г. <i>ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ В УКРАЇНІ</i>	799

УДК 159.99

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-643-665](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-643-665)

Кернас Андрій В'ячеславович кандидат психологічних наук, магістр права, магістр педагогіки, доцент, доцент кафедри Практичної психології, Одеський національний морський університет, вул. Мечнікова 34, м. Одеса, 65029, тел.: (066) 637-87-05, <https://orcid.org/0000-0003-1669-6375>

Шевченко Росина Петрівна доктор психологічних наук, професор кафедри Практичної психології ОНМУ, Одеський національний морський університет, вул. Мечнікова, 34, м. Одеса, 65029, тел.: (093) 879-36-40

Чумаєва Юлія Володимирівна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри Практичної психології, Одеський національний морський університет, вул. Мечнікова 34, м. Одеса, 65029

Котляр Людмила Іванівна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри Практичної психології, Одеський національний морський університет, вул. Мечнікова 34, м. Одеса, 65029, тел.: (097) 646-48-74, <https://orcid.org/0000-0002-4785-0956>

Рура Євгенія Дмитрівна бакалавр психології, практикуючий психолог НТЦ, Академії зв'язку України, Науково-технічний центр АСУ, вул. Буніна 30, м. Одеса, 65029, тел.: (067) 357-21-27

ПРОЯВИ ФЕНОМЕНУ ГАЗЛАЙТИНГУ, ЯК ФОРМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА У СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Анотація. Дана наукова робота присвячена теоретико-практичному розгляду проявів феномену газлайтингу як однієї з поширених нині форм витонченого психологічного насильства.

Газлайтинг це - форма витонченого психологічного насильства, при якій психологічний доміант, агресор - маніпулятор заперечує факти, що відбулися, намагаючись змусити жертву сумніватися у власних спогадах і змінюючи її сприйняття реальності явищ, подій та обстановки навколишнього світу. Таким чином систематично підводячи жертву своїх маніпуляцій до психологічних страждань та сумнівів у власній адекватності.

Керуючись усвідомленими в деяких випадках не усвідомленими бажаннями до прояву психологічного садизму по відношенню до обраної

жертви газлайтер або (група газлайтерів) вселяє (всиляють) жертві свідомо неправдиві установки і переконання які повинні у жертви подібних маніпуляційних дій викликати сумніви в діях та прийнятих рішеннях.

Термін «газлайтінг» (англ. – «газове світло») виник у середині ХХ століття. Поняття «газлайтінг» походить від назви п'єси «Газове світло» *guen* 1938 року (у США відома як «Вулиця ангела»; *Angel Street*) та її екранізацій «Газове світло» *guen* 1940 року та «Газове світло» 1944 року, де змодельована стійка психологічна маніпуляція, що застосовується головним героєм по відношенню до своєї жертви. Після виходу на екрани знаменитих однойменних голлівудських фільмів. У результаті термін «газлайтінг» став використовуватися фахівцями для позначення такої форми психологічних маніпуляцій.

Газлайтінг - це принципово соціальне явище. Залучення до образливих психічних маніпуляцій, безумовно, включає психологічну динаміку, але до цього часу вчені не звертали уваги на соціальні характеристики, які насправді надають газлайтінгу свою силу. Зокрема, газлайтінг є ефективним, коли він корениться у соціальних нерівностях, особливо статі та сексуальності, і виконується у навантажених владою інтимних стосунках. Коли злочинці мобілізують гендерні стереотипи, структурні нерівності та інституційну вразливість щодо жертв, з якими вони перебувають у інтимних стосунках, газлайтінг стає не тільки ефективним, але й руйнівним.

Виходячи зі сказаного ми вважаємо обрану нам тему наукового дослідження актуальною як у теоретичному, так і практичному сенсі, що відповідає нинішнім потребам українського суспільства.

В статті розглядається газлайтінг як основна форма психологічного насилля. Показана природа виникнення даного явища. Описані психологічні особливості газлайтінга. Розглянуті основні характеристики особи газлайтера, методи впливу на особу. Охарактеризовані основні способи боротьби з газлайтінгом.

Ключові слова: газлайтінг, насилля, газлайтер, методи впливу.

Kernas Andrey Vyacheslavovych Candidate of psychological sciences, master of law, master of pedagogy, associate professor, associate professor of the Department of Practical Psychology, Odesa National Maritime University, Mechnikova St., 34, Odesa, 65029, tel.: (066) 637-87-05, <https://orcid.org/0000-0003-1669-6375>

Shevchenko Rosyna Petrivna - doctor of psychological sciences, professor, professor of the Department of Practical Psychology, Odesa National Maritime University, Mechnikova St., 34, Odesa, 65029, tel.: (093) 879-36-40

Chumaeva Yulia Volodymyrivna Candidate of psychological sciences, associate professor, associate professor of the Department of Practical Psychology, Odesa National Maritime University, Mechnikova St., 34, Odesa, 65029

Kotlyar Lyudmila Ivanivna Candidate of psychological sciences, associate professor, associate professor of the Department of Practical Psychology, Odesa National Maritime University, Mechnikova St., 34, Odesa, 65029, tel.: (097) 646-48-74, <https://orcid.org/0000-0002-4785-0956>

Rura Evgeniya Dmytrivna Bachelor of psychology, practicing psychologist STC, Academy of connection of Ukraine, Scientific and technical center of ASU, Bunin St., 30, Odessa, 65029, tel.: (067) 357-21-27

DISPLAYS OF THE PHENOMENON OF ГОЗЛЯЙТИНГУ, AS FORMS OF PSYCHOLOGICAL VIOLENCE IN DOMESTIC RELATIONS

Abstract. This advanced study is sacred to theoretical and practical consideration of displays of the phenomenon of gaslighting as one of widespread presently forms of the refined psychological violence.

Gaslighting it is a form of the refined psychological violence, at which psychological доміант, aggressor, - a manipulator denies facts which took place, trying to compel a victim to doubt in own remembrances and changing her perception of reality of the phenomena, events and situation of outward things. Thus systematic tricking into the victim of the manipulations to the psychological suffering and doubts in own adequacy.

Following the realized desires not realized on occasion to the display of psychological sadism in relation to the select victim of gaslighter or (group of gaslighters) infuses with to the victim consciously untruthful options and persuasions which must in the victims of similar manipulation actions cause doubts in actions and made decision.

A term "gaslighting" arose up in the middle of XX of century. A concept "gaslighting" originates from the name of play "Gas light" of ruen in 1938 (in the USA known as "Street of angel"; Angel Street) and her screen versions "Gas light" of ruen in 1940 and "Gas light" of 1944, where proof psychological manipulation which is used by a protagonist in relation to the victim is modelled. After an output on the screens of the famous of the same name Hollywood films. In the total a term "gaslighting" began to be used by specialists for denotation of such form of psychological manipulations.

Gaslighting - it fundamentally the social phenomenon. Bringing in to touchy psychical manipulations, surely, includes a psychological dynamics, but to this time scientists did not displace attention on social descriptions which in actual fact give gaslighting the force. In particular, gaslighting is effective, when he is founded in social inequalities, especially to sex and sex appeal, and executed in the intimate relationships loaded with power. When criminals mobilize gender stereotypes, structural inequalities and institutional vulnerability in relation to victims with which they are in intimate relationships, gaslighting becomes not only effective but also destructive.

Coming from, we consider the select to us theme of scientific research actual both in theoretical and practical sense which answers the present necessities of Ukrainian society.

In the article gaslighting is examined as a basic form of psychological violence. Shown nature of origin of this phenomenon. Described psychological features of gaslighting. Considered basic descriptions of face of gaslighter, methods of influence on a person. The described basic methods of fight are from gaslighting.

Keywords: gaslighting, violence, gaslighter, methods of influence.

Постановка проблеми. Психологічне насильство (емоційне насильство) є однією з найбільш поширених форм взаємодії між людьми. У зв'язку з цим деякі автори вважають, що варто говорити про психологічне насильство як нормі сучасної соціального взаємодії. Під психологічним насильством розуміються різні форми психологічного впливу, які мають агресивний зміст і надають психотравмуючий ефект, наприклад, образа, зневага, критика, відкидання тощо. Прояви психологічного насильства виникають практично в будь-яких групах людей, об'єднаних як Останнім часом досить поширеним є прояви психологічного насильства в мережі інтернет (кібербулінг) [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Як відомо термін газлайтінг стали використовувати в середині ХХ століття. Своєю появою він зобов'язаний фільму «Газове світло» Джорджа Кьюкора 1944 року. Фільм розповідає історію Паули та її нового чоловіка Грегорі, який береться за ізоляцію та змушує її повірити, що вона божевільна. Його однойменна тактика полягає в тому, щоб приглушити та освітлення газових ліхтарів, а потім наполягати, що вона це уявляє. Грегорі має на меті підірвати почуття Паули про себе та повсякденне життя, заплутати та спотворити її реальність так, що вона повинна прийняти його нав'язану реальність замість її власної[7, С.1].

Сьогодні газлайтінг є все більш повсюдним терміном, який використовується для опису стратегій маніпулювання розумом зловживаючих людей, як у політиці, так і в міжособистісних відносинах. Десятки онлайн -

контрольних списків дають читачам вказівки на “попереджувальні ознаки” газлайтінгу у їхніх інтимних стосунках. Друге видання книги-бестселера Робіна Стерна «Ефект газового світла» за 2007 рік вийшло у 2018 році, і нова версія розглядає, як психологічні маніпуляції домінують у епоху «постправди». Аріель Леве з The Guardian у 2017 році написала статтю під назвою «Трамп - це газ Америки». Психотерапевт Стефані Саркіс, чия популярна книга «Газове освітлення» вийшла у 2018 році, висловлює подібний аргумент. Газлайтінг навіть став офіційною частиною кримінального законодавства про домашнє насильство у Сполученому Королівстві у 2015 році, і з тих пір більше 300 осіб звинуватили у скоєнні цього злочину[8,9,10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На підставі проведеного нами аналізу наукової та науково-методичної літератури ми можемо констатувати наступне.

Газлайтінг - це принципово соціальне явище. Залучення до образливих психічних маніпуляцій, безумовно, включає психологічну динаміку, але до цього часу вчені не звертали уваги на соціальні характеристики, які насправді надають газлайтінгу свою силу [11,12,13]

Зокрема, газлайтінг є ефективним, коли він корениться у соціальних нерівностях, особливо статі та сексуальності, і виконується у навантажених владою інтимних стосунках. Коли злочинці мобілізують гендерні стереотипи, структурні нерівності та інституційну вразливість щодо жертв, з якими вони перебувають у інтимних стосунках, газлайтінг стає не тільки ефективним, але й руйнівним [13, 14].

На відміну від психологічних підходів до газлайтінгу, соціологічна теорія газлайтінгу повинна показати, як соціальна нерівність на макрорівні трансформується у стратегії зловживання на мікрорівні. Десятиліття досліджень показують, що жодна форма зловживання не може бути вилучена із соціального контексту: будь-хто може застосувати маніпулятивну тактику проти когось іншого, але такі дії лише змінюють життя жертв коли вони вбудовані у відносини влади [13].

По-перше, газлайтінг працює, коли він розгортається в нерівноправних інтимних стосунках, створюючи середовище «сюрреальності». По-друге, психологічних підходів до газлайтінгу працює, коли злочинці мобілізують гендерні стереотипи, перетинають нерівність та інституційну вразливість щодо жертв. Цей другий момент є надзвичайно важливим, оскільки жінки зазвичай не мають культурного, економічного та політичного капіталу, необхідного для газлайту чоловіків - отже, газлайтінг є гендерним явищем. Насправді, незалежно від того, чи здійснює це особа чоловічої статі проти особи жіночої статі, тактика газлайтінгу конструює жертв з точки зору фемінізованої ірраціональності. Останні дані опитування свідчать про те, що

газлайтінг є поширеним явищем у ситуаціях домашнього насильства, заважаючи жінкам отримати доступ до ресурсів [14].

Газлайтінг може посилити небезпеку, яка вже є у житті жінок. Газлайтінг також може запобігти доступу жертв домашнього насильства до інституційних ресурсів, які допомогли б їм уникнути зловживань. Дійсно, самі установи, створені для надання допомоги жертвам, можуть стати частиною процесу газлайтінгу. Тоді газлайтінг має зацікавити соціологів, оскільки домашнє насильство поширене, а газлайтінг - основна ознака інтимного насильства. Тим не менш, важливість газлайтінгу для психологів виходить далеко за межі випадку домашнього насильства: по-перше, газлайтінг відбувається в інших типах міжособистісних відносин, створюючи та посилюючи дисбаланс сил; по-друге, прийняття чисто психологічних підходів до газлайтінгу ризикує поширенням безконтекстних аналізів; і, нарешті, газлайтінг виявляє, як асоціація жінок з ірраціональністю посилює існуючу гендерну та статеву нерівність. Тому теорія газлайтінгу дає можливість виявити та проаналізувати невизнані, гендерні форми влади та їх мобілізацію у міжособистісних стосунках у різних ситуаціях.

Незважаючи на недавнє журналістське використання газлайтінгу для назви політичної стратегії Д. Трампа, воно традиційно розуміється як міжособистісна, психологічна динаміка. Фактично, психотерапевти популяризували цей термін. Вважається, що Бартон і Уайтхед придумали "газлайтинг" у документі Ланцета 1969 р., який аналізував примусову госпіталізацію як форму зловживання [13].

Потім цей термін з'являвся кілька разів у психотерапевтичній літературі протягом 1970 -х та 1980 -х років. Однак, «газлайтінг», схоже, вийшов з ужитку, поки психотерапевт Робін Стерн не оприлюднив його у своїй книзі 2007 року, в якій стверджується, що газлайтінг - це феномен «взаємної участі» між «газлайтером» (винуватцем) та «газовидом» (жертвою). Вона пише, що перший крок - це усвідомити свою власну роль у газлайтінгу, способи, за допомогою яких ваша власна поведінка, бажання та фантазії можуть спонукати вас ідеалізувати свого газлайтера та добитися його схвалення.

Хоча Стерн стверджує, що газлайтінг є гендерно нейтральним, майже всі її тематичні дослідження включають гетеросексуального партнера-чоловіка як газиста і жінку як жертву. Стерн покладає на «газовид» відповідальність за виправлення або вихід із відносин.

Психологічне використання газлайтінгу, так як Стерн, підкреслює важливість інтимних стосунків у газлайтінгу, але вони ігнорують структурні умови на основі статі, які роблять можливим використання газлайтінгу, і їм не вдається визначити його як загальну ознаку домашнього насильства [11].

На відміну від цього, у літературі про насильство з боку інтимних партнерів не регулярно використовується термін «газлайтінгу», проте вона пропонує великі докази того, що газлайтінг є гендерним фактором і поширене у зловживних стосунках. Газлайтінг виникає як відчуття «надреальності», плутанини та спотворень, які систематично відчувають жертви. Наприклад, Ферраро описує те, що вона називає «сюрреалістичністю», показуючи, як кривдники «обертають казки», які порушують відчуття реальності жертв, спотворюючи їх уявлення про все - від незначних деталей повсякденного життя до цілих біографій їхніх партнерів. Вільямсон описує домашнє насильство як «нереальність», оскільки зловживачі постійно намагаються визначити межі реальностей жертв[6].

Орієнтирне дослідження Добаша згадує послідовну побудову жінок зловживачами як "перебільшення" та вигадування насильства; кривдники у своєму дослідженні навіть вигадували казки про зради дружин і намагалися переконати своїх дружин, що ці історії правдиві. За словами Річі, ці маніпуляції створюють "вороже соціальне середовище", яке відчуває дезорієнтацію. Коротше кажучи, хоча вчені не теоретизують ці тактики «шаленства» як специфічне явище, вони чітко визнають їх як ендемічні для зловживань [13,14].

Найкращі наявні кількісні дані свідчать про те, що газлайтінг є надзвичайно загальною рисою домашнього насильства. Опитування, проведене Національною гарячою лінією проти домашнього насильства (NDVH) у 2014 році, запитало 2500 телефонів гарячої лінії про їхній досвід примусу. Респондентами були дорослі жінки, які пережили домашнє насильство, зателефонували на гарячу лінію та погодилися взяти участь в опитуванні.

Відповідаючи на запитання: «Як ви вважаєте, чи ваш партнер чи партнерка колись навмисно робили те, щоб ви відчували, що ви збожеволієте або втратите розум», 73,8 % відповіли позитивно. І у відповідь на запитання: "Ваш партнер чи колишній партнер коли-небудь погрожував повідомити владі, що ви" божевільні ", щоб утримати вас від того, що вам хочеться чи потрібно", трохи більше 50 відсотків тих, хто телефонує, відповіли "так". Описові результати цього опитування вражають: майже три чверті цієї вибірки жертв зазнали газлайтінгу, а більше половини визначили газлайтінг як перешкоду для доступу до служби підтримки [11].

Психологічна література надає попередні докази того, що газлайтінг є загальною рисою контролю та примусових стосунків, але воно не досліджувало цей специфічний стиль психологічного насильства та теоретизувало його соціальні умови можливості. Тому ми повинні вийти за межі літератури для розвитку теорії газлайтінгу. Зрештою, газлайтінг

зустрічається не тільки у випадках домашнього насильства: газлайтінг привернув увагу громадськості, тому що він відбувається у різних типах стосунків та тому, що це стосується гендерної культурної динаміки [11, 14].

Розуміння газлайтінгу соціологічно вимагає розміщення цього явища в його культурному, структурному та інституційному контекстах. Гендерна нерівність - це умова можливості для газлайтінгу: він позбавляє жінок соціальної сили, яка дозволила б їм так визначати чоловічі реалії. Це не означає, що чоловіки ніколи не зазнають насильства чи зловживання тактикою, а скоріше, що гендерна нерівність робить жінок більш схильними до жертв, ніж чоловіків.

Десятиліття соціально-наукових досліджень показують, що всі форми насильства між дорослими частіше використовуються чоловіками проти жінок. У цьому сенсі теоретизація інтимного насильства вимагає уваги до статі як структури, на додаток до статі як змінної на індивідуальному рівні. Гендерні та сексуальні стереотипи, структурні виключення та інституційна дискримінація створюють умови для насильства. Навіть коли насильство не застосовується особою чоловічої статі проти особи жіночої статі, вчені довели, що злочинці фемінізують жертв, щоб вчинити проти них інтимні форми насильства [3,4].

Здатність використовувати звинувачення у "божевільному" є гендерною. Ідея про те, що жінки надмірно емоційні, ірраціональні і не контролюють свої емоції, має давню історію. Позначення жінок «божевільними» є ключовою ознакою гендерної системи, особливо через такі інститути, як медицина та право. Жінки, які стали жертвами насильства, довгий час вважалися нераціональними в судах та інших правових умовах, позначених такими умовами, як "синдром потерпілих жінок". Це стверджує, що жіноча поведінка, як вважається, не має розуму, вважаючи жіночність самою девіантною. Наприклад, Кемпнер вважає, що медична конструкція жінок як істерична продовжує дозволяти експертам ставитися до жіночого болю як до незаконного. Історія психічних наук також відображає цю асоціацію жіночності з ірраціональністю та дитячістю. Як пише Літтлджон, «чоловіків історично вважали розумними істотами, здатними контролювати свої емоції, але емоції жінок розглядали як небезпечно нерегульовані» [14].

Мета статті. Мета цієї статті полягає в тому, щоб визначити прояви феномену газлайтінгу, як форми психологічного насильства у сімейних відносинах.

Виклад основного матеріалу. Організація і методика дослідження.

Дослідження проводилося нами протягом 3 календарних місяців у період з жовтня по листопад 2021 року на базі центру Практичної психології педагогіки Престиж-плюс.

У дослідженні брало участь 30 подружніх пар (60 осіб), у віці від 24 - 60 років. З яких 15 сімейних пар (30 осіб) були включені нами до експериментальної групи і 15 сімейних пар (30) осіб склали контрольну групу.

Метою емпіричного дослідження є обґрунтування, розробка, апробація і виявлення ефективності програми ранньої профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках.

Емпіричні завдання дослідження визначаються наступним чином:

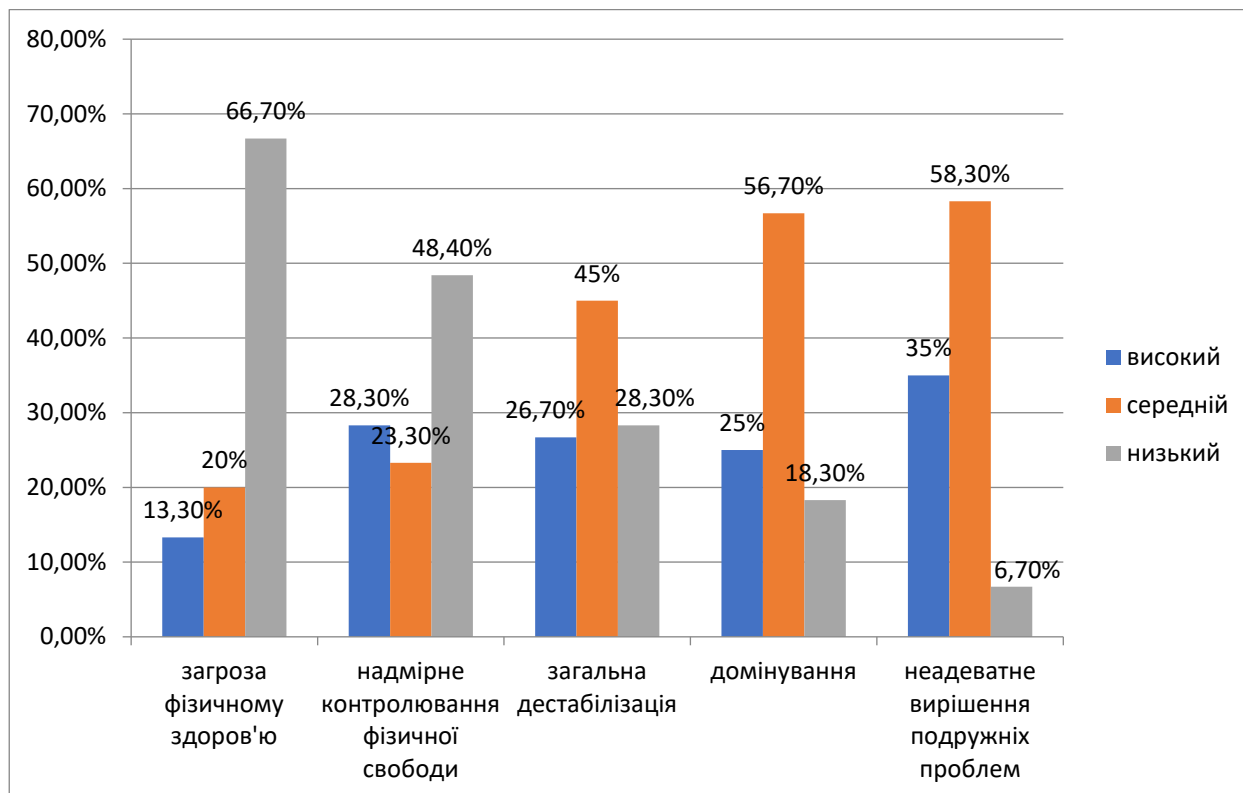
1. Провести дослідження для виявлення поширеності феномена газлайтінга в подружніх взаєминах.
2. Обробити і інтерпретувати результати первинного дослідження.
3. Розробити і реалізувати програму ранньої профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках.
4. Провести вторинну діагностику і виявити ефективність програми ранньої профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках.

Етапи роботи:

- 1) Провести обстеження 30 подружніх пар, з метою виявлення поширеності феномена психологічного насильства в подружніх взаєминах.
- 2) Методом попарного відбору сформувати контрольну і експериментальну групи.
- 3) Провести порівняльний аналіз даних контрольної та експериментальної груп, до проведення програми ранньої профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках.
- 4) Розробити програму ранньої профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках.

Відповідно до поставленої мети наукового дослідження нам застосовували такі емпіричні методи: спостереження; бесіди; анкетування; тестування в ході проведення якого нами використали наступний психодіагностичний інструментарій: 1. Шкала соціальної репрезентації психологічного насильства в подружніх стосунках Д. Р. Фоллінгетад, Д Д. Діхарт; 2. Опитувальник агресивності А. Басса- А. Дарки; 3. Шкала оцінки психологічного насильства в подружніх стосунках Д. Дж. Сонкіно, модифікація І. А. Фурманова; 4. Опитувальник самоствалення В. В. Столина, С. Р. Пантелєєва.

Таким чином, першою методикою стала «Шкала соціальних репрезентацій психологічного насильства в подружніх стосунках» Д. Р. Фоллінгетад, Д Д. Діхарт. При первинній обробці даних емпіричного дослідження поширеності феномена психологічного насильства в подружніх взаєминах були отримані сирі бали, які були переведені у відсотки і представлені на рисунку 1.

Рис. 1. Співвідношення даних за шкалою соціальної репрезентації психологічного насильства в подружніх стосунках

З рисунку видно, що за шкалою «Загроза фізичному здоров'ю» на початок дослідження з 60 подружжя 8 (13,3%), схильні до високої загрозу нанесення шкоди фізичному здоров'ю, у 12 подружжя (20%) спостерігається середній рівень загрози фізичному здоров'ю, і 66,7% мають низький рівень загрози фізичному здоров'ю.

За шкалою «Надмірне контролювання фізичної свободи» на початок дослідження 17 подружжя (28,3%) не здатні самостійно приймати рішення відповідно до власних переконань, 14 подружжя (23,3%) мають, середній рівень контролю фізичної свободи, тобто дії, які здійснюються чоловіком, будуються на основі переваг партнера, обмежуючи власні інтереси. У 48,4% подружжя спостерігається низький рівень контролю фізичної свободи, тобто діяльність будується на основі власних переконань.

За шкалою «Загальна дестабілізація» у 16 сімей (26,7%) з 60 взаємодія з партнером будується на основі приниження і примусу. У 27 (45%) подружжя спостерігається середній рівень дестабілізації, тобто діяльність одного члена з подружжя спрямована на приниження і примус здійснюється за певних умов. У 28,3% подружжя спостерігається низький рівень дестабілізації, що свідчить про переважання у взаємодії з чоловіком взаємоповаги.

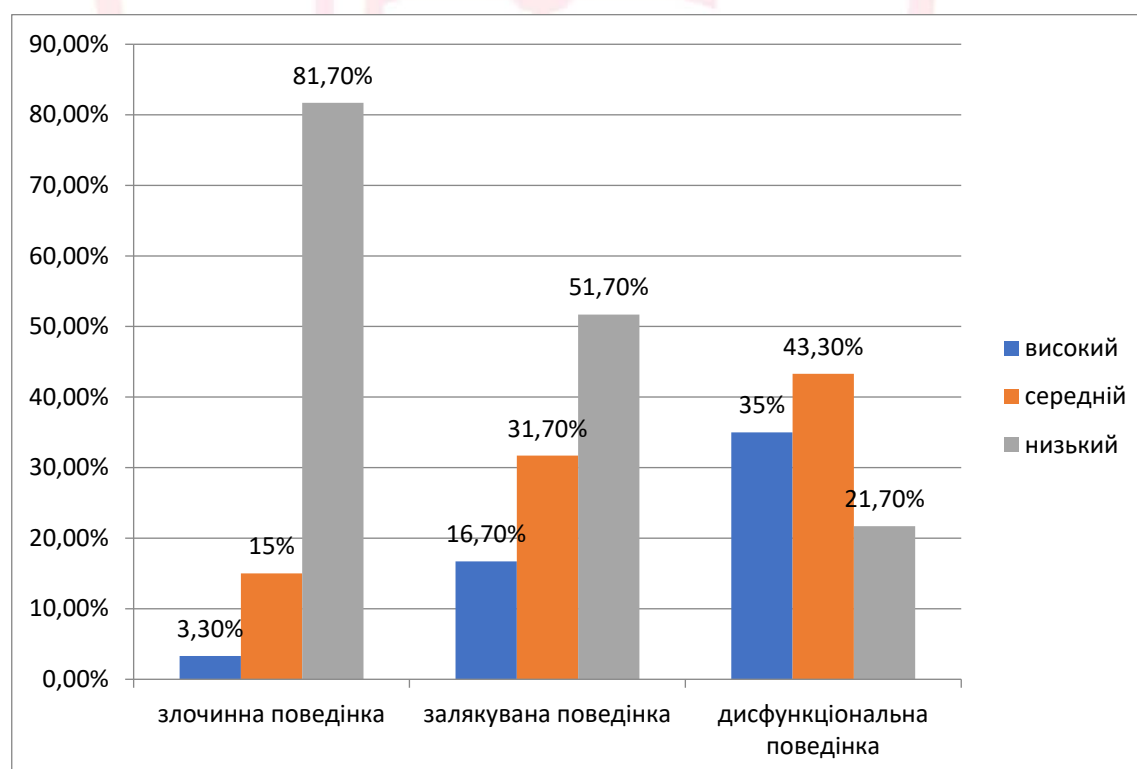

За шкалою «Домінування / контроль поведінки» початок дослідження 17 подружжя (28,3%) повалені тотального контролю з боку партнера, який реалізується через підозрілість, ревності, ізоляцію, обмеження, емоційний відмова / шантаж, вербальну агресію. У 34 подружжя (56,7%) спостерігається середній рівень контролю поведінки, тобто дані дії здійснюються за певних умов. У 18,3% подружжя спостерігається низький рівень контролю поведінки, тобто взаємодія з чоловіком будується на основі довіри.

За шкалою «Неадекватне дозвіл подружніх проблем» у 21 чоловіка (35%) взаємодія з партнером будується на основі переваг одного з подружжя, на шкоду інтересам іншої. У 35 подружжя (58,3%) спостерігається середній рівень неадекватного дозволу подружніх проблем, тобто подружжя здатні йти на компроміс, але тільки за певних умов. У 4 подружжя (6,7%) спостерігається низький рівень неадекватного дозволу подружніх проблем, що свідчить про переважання у взаємодії між подружжям рівноправності.

Перейдемо до оцінки даних за «Шкалою оцінки психологічного насильства в подружніх стосунках» Д. Дж. Сонкіно, модифікація І. А. Фурманова на початку дослідження.

При первинній обробці даних поширеності психологічного насильства в подружніх стосунках, були отримані сирі бали, які були переведені у відсотки і представлені на рисунку 2.

Рис. 2 Співвідношення даних за шкалою оцінки психологічного насильства в подружніх стосунках Дж. Сонкіно.

З рис. 2 видно, що за шкалою «Злочинна поведінка» у 2 сімей (3,3%) є високий ризик психологічної травми, тобто по відношенню до них застосовуються: погрози заподіяти пошкодження або сильного побиття; загрози застосуванням зброї, погрози вбивства партнера, членів сім'ї, інших людей або самого себе та тероризування цим, переслідування, приставання в агресивній і зарозумілій манері. У 9 сімей (15%) спостерігається помірний ризик психологічної травми, тобто злочинна поведінка реалізується з боку партнера при певних умовах. 81,7% сімей не схильні до злочинної поведінки, що свідчить про низький ризик отримання психологічної травми.

За шкалою «залякувана поведінка» у 10 сімей (16,7) спостерігається високий ризик психологічної травми, тобто по відношенню до них можуть застосовуватися: загрози ізоляції, дії, які становлять загрозу здоров'ю та призводять до виснаження; свехконтроль; словесні приниження, образи, обзивання, заперечення прав і невизнання авторитету і цінності; примус до вживання або заохочення вживання алкоголю, наркотиків або інших лікарських і хімічних препаратів; використання залякування. У 19 сімей (31,7%) виявляється помірний ризик психологічної травми, тобто поведінка залякування реалізується з боку партнера при певних умовах. У 31 сімей (51,7%) не виявлено схильності до поведінки залякування, що свідчить про низький ризик отримання психологічної травми.

За шкалою «Дисфункціональна поведінка» у 21 сім'ї (35%) спостерігається високий ризик психологічної травми, тобто по відношенню до них можуть застосовуватися: використання чоловічого (жіночого) привілейованого становища; використання дітей як аргумент в суперечці; знецінення, ігнорування, відмови і звинувачення; спотворення усвідомлення реальності; відмова в позитивному підкріпленні; загроза нефізичного покарання за недотримання вимог, дистанціювання; епізодична поблажливість. У 26 сімей (43,3%) виявляється помірний ризик психологічної травми, тобто дисфункціональна поведінка реалізується з боку партнера при певних умовах. У 13 сімей (21,7%) спостерігається низький ризик отримання психологічної травми, що свідчить про переважання адекватних способах взаємодії між подружжям, заснованих на засадах рівноправності, задоволенні потреб і інтересів обох членів подружжя.

Далі ми перейшли до вивчення особливостей взаємини в разі конфліктної ситуації за методикою виявлення характеру взаємодії подружжя в конфліктній ситуації Ю. А. Альошина, Л. Я. Гозмана, Є. М. Дубовський.

При первинній обробці даних про характер взаємодії подружжя в конфліктній ситуації, були отримані сирі бали, які були переведені у відсотки і представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Співвідношення характеру взаємодії подружжя в конфліктній ситуації

Шкала	Активна реакція	Пасивна реакція	Позитивна реакція (згода з партнером)	Негативна реакція (незгода з партнером)
Відносини з родичами і друзями	21%	82%	59,1%	42,3%
Виховання дітей	30%	70%	50%	50%
Прояв автономії одним з подружжя	35%	67%	38,3	61,7%
Порушення рольових очікувань	20%	80%	60%	40%
Неузгодженість норм поведінки	30%	70%	50%	50%
Прояв домінування одним з подружжя	27,7%	73,3%	27,7%	73,3%
Прояв ревнощів	30%	70%	41,7%	58,3%
Розбіжності у ставленні до грошей	28,3%	71,7%	52,3%	46,7%

Аналізуючи таблицю 2 можна зробити висновок, що найбільша кількість «високих» значень були набрані за шкалами «Виховання дітей», «Прояв автономії одним з подружжя», «Прояв ревнощів», «Розбіжності у ставленні до грошей», «Неузгодженість норм поведінки», що свідчить про те, що при виникненні конфлікту в одній з даних сфер протистояння між подружжям оцінюється як активні дії, при яких кожен захищає свою позицію, наполягає на своєму.

Пасивна реакція у подружжя спостерігається за шкалами «Відносини з родичами і друзями», «Порушення рольових очікувань», що свідчить про те, що при виникненні спірних питань в одній з даних сфер, подружжя не відстоюють свою точку зору, прагнучи погасити конфлікт.

Позитивна реакція, тобто згода з думкою партнера, спостерігається за шкалами «Порушення рольових очікувань», «Відносини з родичами і друзями», тобто подружжя задоволені взаємовідносинами, що реалізуються в даних сферах, покладаються на думку партнера.

Негативна реакція, тобто незгода з думкою партнера, спостерігається за шкалами «Виховання дітей», «Прояв автономії одним з подружжя», «Прояв домінування одним з подружжя», тобто подружжя не задоволені взаємовідносинами, що реалізуються в даних сферах.

Далі проаналізуємо процентне співвідношення даних за опитувальником агресивності А. Басса-Дарки. При первинній обробці даних за методикою А. Басса-Дарки, були отримані сирі бали, які були переведені у відсотки і представлені на рисунку 3.

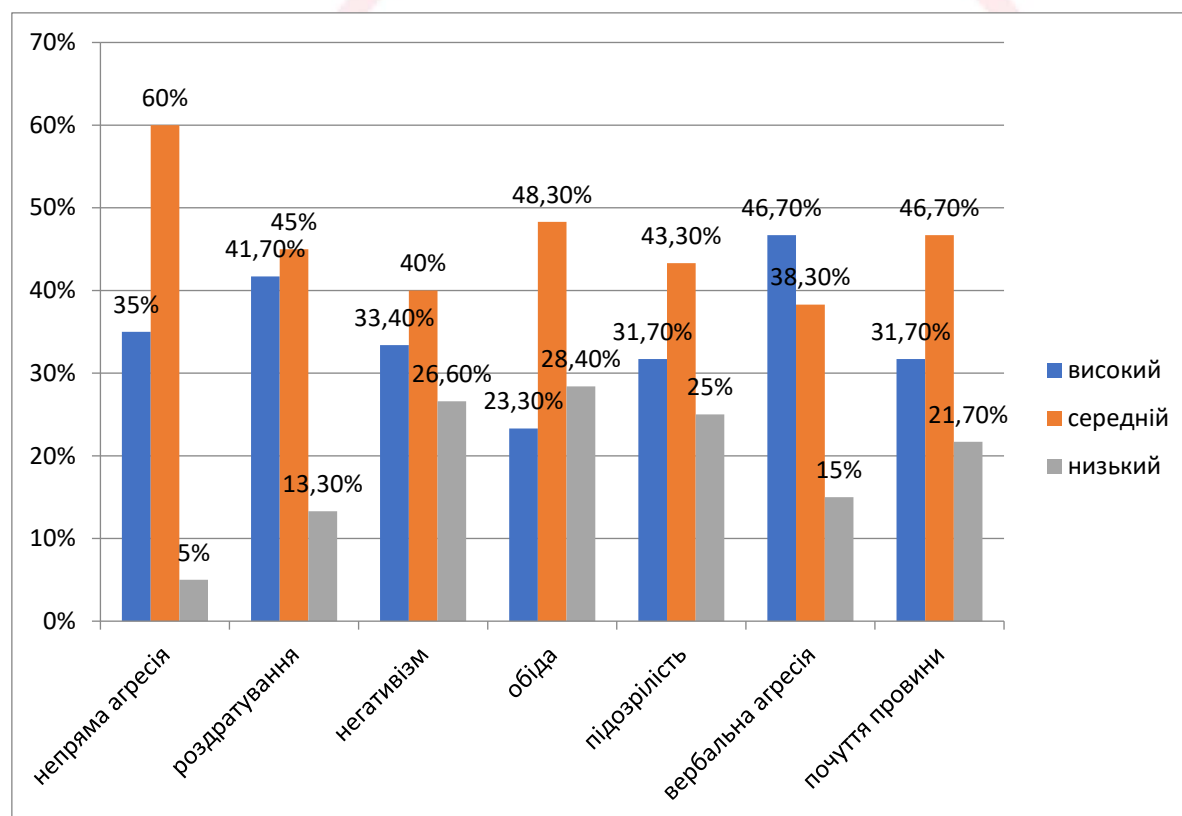

Рис. 3. Результати відповідно опросника агресивності

З рисунку 3 можна простежити загальну тенденцію зростання показників, що характеризують агресивну поведінку, так наприклад, шкали «Роздратування», тобто готовність чоловіка до прояву негативних почуттів при найменшому порушенні (запальність, грубість)- високий рівень 35% (середній рівень - 45%), «Негативізм», тобто опозиційна манера в поведінці чоловіка від пасивної опори до активної боротьби проти встановлених звичаїв

і законів - високий рівень 33,4% (середній рівень 40%), «Підозрілість», тобто недовіра партнера і обережність по відношенню до чоловіка, а так само переконаність в тому, що чоловік шкодить - високий рівень 31,7% (середній рівень-43,3%), «Почуття провини», тобто висловлювання можливого переконання чоловіка у в тому, що він (вона) є поганою людиною, від якої надходить зло, а також відчуваються їм докори сумління.

Крім того, високий рівень спостерігається за шкалою «Вербальна агресія», що свідчить про те, що вираз негативних почуттів по відношенню до чоловіка здійснюється, як через форму (крик, вереск), так і через зміст словесних відповідей (прокляття, погрози). Так само присутні й усереднені показники такі як - шкала «Непряма агресія», тобто агресія, яка в залежності від ситуації може обхідним шляхом бути спрямована на іншу особу, або ні на кого не спрямована, таким чином конфлікт в подружній парі переходить й на третю особу, в тому числі на дитину. Показники за шкалою «Образа» так само мають усереднене значення - 48,3%, тобто заздрість і ненависть може бути спрямована, в залежності від ситуації, на оточуючих за дійсні або вигадані дії.

Таким чином, можна зробити висновок, що показники агресивної поведінки зростають, це може бути пов'язано з тим, що на сьогоднішній момент інститут сім'ї знаходиться в умовах соціально-сімейної кризи, яка полягає в значній зміні шлюбно-сімейної ідеології, поглядів чоловіків та жінок на сімейне життя, розподіл ролей в сім'ї, подружню вірність, характер відносин між поколіннями. У такій ситуації не кожна подружня пара справляється з усіма труднощами, які вимагають мобілізації, адаптації до тих чи інших соціальних змін. В результаті чого зростають показники вербальної агресії, роздратування, почуття провини, підозрілості тощо.

Психологічна робота з клієнтом по протистоянню газлайтінга

Мета психологічної роботи - формування активного, адаптивного, високо функціонального життєвого стилю, який забезпечує реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів і формування психологічної установки на гармонійні сімейні стосунки.

Наслідками деструктивного психологічного взаємодії в подружній парі стають страх, підозрілість, емоційна і фізична відчуженість, порушення комунікації, призводить до ослаблення сімейного виховання, формується загальна сімейна пригноблених атмосфера.

Складається певний образ життя, для якого насильство ставати нормою поведінки, що передається з покоління в покоління. Одного разу завчивши можливий варіант поведінки, яким скористалися батьки, дитина буде чинити так само і у власній родині (особливо, якщо бажаний результат був досягнутий).

Таким чином, на наш погляд, профілактична діяльність повинна бути зосереджена на подружніх взаєминах, оскільки саме вони є основою сприятливого клімату сім'ї, і задають загальний тон її функціонування.

Під профілактикою ми будемо розуміти систему запобіжних заходів, пов'язаних з усуненням причин, чинників та умов, що викликають ті чи інші недоліки в розвитку особистості.

В даний час профілактика психологічного насильства не є об'єктом державної політики і не входить в рамки загального і спеціального попередження цього явища. Не дивлячись на достатній інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблеми психологічного насильства, на даний момент програм, спрямованих на попередження даного феномена недостатньо, увагу психологів більшою мірою зосереджена на допомозі жертвам насильства. Робота спрямована виключно на реабілітацію жертв, через екстрене втручання в ситуацію насильства.

З нашої точки зору, працювати тільки постфактум (з людьми, які вже зіткнулися з даною проблемою) представляється недостатньо ефективним. Так як рання профілактика могла б допомогти запобігти не тільки серйозні наслідки психологічного насильства, а й дозволила б подружнім парам сфокусувати свою увагу на власній сімейній обстановці і передчасно розпізнати передумови психологічного насильства.

Успішність профілактики психологічного насильства в подружній парі безпосередньо залежить від ступеня усвідомлення подружжям глибини цієї проблеми, її наслідків, що виражаються в першу чергу в переживанні почуття провини, комплекс неповноцінності, низький рівень самоконтролю, негативної комунікативної установкою тощо. Таким чином, існує потреба в розробки комплексу профілактичних заходів, спрямованих на запобігання психологічного насильства в подружніх стосунках, реалізується через ранню профілактику.

Мета нашої програми - формування активного, адаптивного, високо функціонального життєвого стилю, який забезпечує реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів і формування психологічної установки на гармонійні сімейні стосунки.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

1. Інформування подружніх пар про феномен психологічного насильства і його вплив на сімейні взаємини.
2. Розвиток прагнення до конструктивного вирішення проблем, що виникають в подружніх стосунках, без застосування психологічного насильства.
3. Формування готовності до відтворення і розширення компетентності в сфері міжособистісних відносин.

4. Розвиток навичок адекватного вираження емоцій і навичок саморегуляції.

5. Допомога у встановленні і розвитку відносин партнерства і співробітництва, орієнтована на розширення довірливості в подружніх стосунках.

6. Формування адекватного ставлення до себе і до свого партнера.

Принципи ранньої профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках:

- принцип системності, що передбачає виявлення всіх можливих джерел проблеми застосування психологічного насильства в подружніх стосунках, одночасне формування умов для її подальшого вирішення і використання для цього різних методів і способів діяльності;

- принцип превентивності, запобігання виникненню проблеми, рішення «ще не виниклих проблем». Так, розвиток, вдосконалення і впровадження в практику ефективної системи освіти батьків може розглядатися як одна з можливостей вирішення проблеми подружнього насильства;

- принцип активізації власних сил людини, що передбачає навчання його необхідних умінь і навичок для самостійного вирішення власних проблем.

- принцип оптимальності, що дозволяє виявити ступінь актуальності і важливості цієї проблеми для суб'єкта;

- принцип гуманізму, довіри і довіри, який є універсальним принципом професійної діяльності психолога.

- принцип об'єктивації поведінки - поведінка учасників переводиться на усвідомлений рівень. Універсальним засобом, що дозволяє це зробити, є зворотний зв'язок.

- принцип партнерського спілкування - учасники вчаться обговорювати хвилюючі їх проблеми, приймати рішення, враховуючи стан і потреби іншої людини, визнаючи його цінність як особистості, з огляду на його думки і інтереси, а, не тільки виходячи з власних цілей.

- принцип творчої активності - спілкування організовується таким чином, щоб кожен учасник мав можливість спробувати нові способи поведінки, проекспериментувати з власним рольовим репертуаром, по-новому програти і відчути різні ситуації свого життя.

Програма по профілактики психологічного насильства в подружніх парах складається з 3 етапів:

I етап діагностичний - раннє виявлення подружніх пар, що використовують психологічне насильство. Осмислення поширеності феномена психологічного насильства в подружній діаді. Виявлення особливостей осіб, що знаходяться в умовах деструктивного психологічного взаємодії, заснованого на примусі.

II етап інформаційний - здійснити інформаційну компанію, спрямовану на формування атмосфери нетерпимості до прояву психологічного насильства у взаємодії в подружніх парах, а так само здійснення заходів щодо попередження психологічного насильства і формування установки на гармонійні сімейні стосунки.

III етап консультативний - прояснення ситуації в родині. Підготовка кожного з подружжя до більш глибокого контакту з партнером по шлюбу з використанням його почуттів і переживань. Планування конкретних поведінкових кроків, спрямованих на зміну ситуації побудови міжособистісних відносин подружжя. Відпрацювання навичок конструктивної взаємодії. Активізація саморефлексії відносин з партнером по шлюбу.

Консультації проводяться з подружньою парою, так як:

1. Бесіда з двома чоловіками, більш діагностична, дозволяє відразу ж побачити ті проблеми і труднощі, на які клієнти скаржаться, дозволяє наочно виділити те, що визначає характер відносин і що самим подружжю важко позначити чіткіше.

2. Робота з обома партнерами дозволяє в ході прийому безпосередньо апелювати до паттернам їх відносин, що виявляється в особливостях взаємодії подружжя в консультації. Звернення до подій "тут і тепер" буває більш переконливим і ефективним, ніж аналіз того, що відбувається за межами кабінету консультанта.

3. Присутність обох клієнтів дозволяє з успіхом використовувати цілий ряд особливих технік і прийомів, які сприяють більш успішному і ефективному веденню подружньої консультації, застосування яких при наявності лише одного клієнта або в принципі неможливо, або дуже утруднене.

4. Крім того, при одночасній роботі з обома партнерами можна в разі необхідності підтримувати робочу мотивацію одного з них «за рахунок» іншого.

IV Заключний - Виявлення ефективності програми ранньої профілактики психологічного насильства в подружній парі. (Проведення повторної діагностики психологічного насильства в контрольній групі. Аналіз і оцінка отриманих даних.).

Очікуваний результат:

1. Подружжя має уявлення (знання) про феномен психологічного насильства, факторах ризику і негативний вплив на сімейні взаємини.

2. Уміння конструктивно вирішувати проблеми, що виникають в подружніх стосунках, без застосування психологічного насильства.

3. Підвищення компетентності населення з питання сімейно-шлюбних відносин.

4. Оволодіння навичками адекватного вираження емоцій і навичками саморегуляції.

5. Усвідомлення подружжям важливості освоєння і використання в практиці подружнього взаємодії ефективних стратегій побудови міжособистісних відносин, заснованих на позиції відкритого партнерства (приймати право кожного на власні інтереси і захоплення, на власний коло друзів, в тому числі і протилежної статі).

6. Адекватного ставлення до себе і до свого партнера.

Зміст програми у додатку 1.

Для перевірки ефективності програми з профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках застосовувався квазі - експериментальний план з контрольною групою. Контрольна і експериментальна групи були укомплектовані кожна по 30 випробовуваних, методом попарного відбору.

З інтервалом в місяць після закінчення реалізації програми нами була проведена повторна діагностика поширеності психологічного насильства в подружніх парах як в контрольній, так і в експериментальній групах. На етапі контрольного експерименту були використані ті ж методики, що й на етапі констатуючого експерименту.

Достовірність отриманих результатів у відмінностях між вибірками випробовуваних була перевірена за допомогою методів математичної статистики.

Розглянемо спочатку зміни, які відбулися у респондентів в експериментальній групі.

Статистичні дані щодо нівелювання психологічного насильства в подружніх парах в експериментальній групі після участі в програмі з профілактики психологічного насильства представлені в таблиці 2.

Обробка вторинних даних по «Шкалою соціальних репрезентацій психологічного насильства в подружніх стосунках» за критерієм U - Манна-Уїтні на кінець дослідження.

Таблиця 2.

Результати порівняння двох незалежних вибірок за критерієм U - Манна Уїтні за «Шкалою соціальних репрезентацій психологічного насильства в подружніх стосунках».

Критерії	Сума рангів контрольної групи	Сума рангів експериментальної групи	Емпіричне значення	Рівень значущості
Загроза фіз. здоров'ю	783	1075	309,0000	0,035784
Надмірне контрол. фіз. волі	648	1181	185,5000	0,000086
Загальна дестабілізація	753	1077	287,5000	0,016287
Домінування	665	1165	198,5000	0,000214
Неадекватне вирішення подружніх конфліктів	604	1232	137,5000	0,000004

Для виявлення статистично достовірних відмінностей між контрольною та експериментальною групами після проведення роботи по ранньої профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках ми звертаємо увагу на рівень значимості. При аналізі таблиці № 3 ми бачимо, що у будь-яких умовах виявлені статистично достовірні відмінності: все показники рівня значущості $\leq 0,05$. Це свідчить про те, що у подружніх пар, які брали участь в програмі з профілактики психологічного насильства, спостерігаються зміни за ключовими показниками психологічного насильства на користь їх зниження. Що в свою чергу свідчить про ефективність проведеного нами формуючого експерименту.

Висновки. У сучасному світі в ході трансформації суспільного устрою, відбувається переструктурування сімейно-шлюбних відносин, які вимагає від подружжя мобілізації сил з метою адаптації до мінливих умов життя. Але не кожна пара здатна подолати труднощі, що виникають у подружньому житті, що призводить до ослаблення міжособистісних відносин, виникнення сварок і конфліктів між подружжям, дестабілізує весь сімейний уклад життя, часто це призводить до появи насильства в сім'ї.

Досить поширеним явищем в міжособистісних стосунках чоловіків і жінок, і властиве практично всім випадкам насильства в сім'ї є психологічне насильство.

Під психологічним насильством ми розуміємо, що повторюється в часі, навмисне психологічний вплив на структурні складові особистості опонента, в основі якого закладено примусова дія, що здійснюється через деструктивні форми впливу і відреагування, яке тягне за собою до виникнення психологічної травматизації.

В свою чергу газлайтинг це - форма витонченого психологічного насильства, при якій психологічний доміант, агресор - маніпулятор заперечує факти, що відбулися, намагаючись змусити жертву сумніватися у власних спогадах і змінюючи її сприйняття реальності явищ, подій та обстановки навколишнього світу. Таким чином систематично підводячи жертву своїх маніпуляцій до психологічних страждань та сумнівів у власній адекватності.

В результаті проведеного емпіричного дослідження нами були отримані дані про поширеність психологічного насильства в подружніх стосунках, які свідчать про присутність даного деструктивного взаємодії приблизно у половини подружніх пар.

Таким чином, перед нами була поставлена задача розробки та апробації програми по ранній профілактиці психологічного насильства, яка була спрямована на формування активного, адаптивного, функціонального життєвого стилю, який забезпечує реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів і формування психологічної установки на гармонійні сімейні стосунки.

В ході реалізації програми з профілактики психологічного насильства в подружніх парах взаємодія подружжя набувала конструктивну спрямованість, що позитивно позначилося не тільки на зміну особистісного ставлення до партнера, а й сприяло виробленню способів продуктивного розв'язання проблемних сімейних ситуацій. У подружжях спостерігається зміщення акценту взаємодії з деструктивних способів реагування на встановлення рівноправних взаємовідносин. Партнер сприймається як позитивний.

Таким чином, ми можемо констатувати позитивну динаміку, що спостерігається за результатами проведення роботи з профілактики психологічного насильства, в напрямку здійснення подружнього взаємодії через застосування ефективних стратегій побудови міжособистісних відносин, заснованих на позиції відкритого партнерства.

Забезпечуючи спрямованість роботи з профілактики психологічного насильства в подружніх стосунках за основними складовими феномена газлайтинга як окремої форми психологічного насильства, можливо сформувані конструктивну позицію у вирішенні питань, пов'язаних з психологічним насильством в подружніх стосунках.

Література:

1. Біловол О. Психологічне насильство як вид домашнього насильства. Підприємництво, господарство і право. 2021. №4. С.215-221

2. Бевзюк І.В., Козьяков І.С. Поняття та зміст психологічного насильства. Вісник Національної академії прокуратури України. 2018. № 4/2 (58). С. 70–81.

3. Димова Е.Н., Шаталова Н. Е. Емоційне насильство як психо травмуючи обставини у житті молодих дівчат // Світ науки. Педагогіка і психологія. 2020. №2.

4. Ігнатова Е.С., Разводова Е.Д. Взаємозв'язок негативних характеристик особистості і схильності до аб'юзінгу в міжособистісних відносинах між чоловіком і жінкою // СГН. 2019. №1 (3).

5. Мінков А.О. Маніпуляція у подружніх відносинах в контексті екзистенціально-гуманістичного підходу // Психологічні проблеми сенсу життя. Видовництво АКМЕ. 2021. 68с.

6. Цветкова Є. Епідемія аб'юз: як насильство впливає на здоров'я / Wonderzine. 2019. 12 Лютого. URL: <https://www.wonderzine.com/wonderzine/health/wellness/241105-abuse-and-health>

7. Газлайтинг Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

8. Тихонова О.І. Міжкультурний підхід до проблеми сімейних відносин // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філософія. Культурологія. Політологія. Соціологія». 2021. №12 (286). Том 24 (65), № 1-2. 252 с.

9. Шевяков Ю. А. Соціально-етичні аспекти маркетингу взаємовідносин в умовах сталого розвитку // Практичний маркетинг. 2020. С. 286.

10. Шукшина Л. В. Основні види насильства в сім'ї над жінками // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук. 2023. №11-2.

11. Руденко А. І., Петяк О. В., Ігумнова О. Б. Гендерні аспекти газлайтингу як форми психологічного насильства у сім'ї. Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки № 2 (7), 2021. С. 137-151.

12. Що таке газлайтинг і як йому протистояти. https://vivphc.org.ua/articles/articles/psychology_gaslighting

13. Stern R. The Gaslight effect. N.Y.: Morgan road books, 2020. 269 p.

14. Gilad A. 37 Warning signs of emotional abuse in a relationship / Vix-en-Daily. URL: <http://www.vixendaily.com/love/signs-of-emotional-abuse-relationship/5/>

References:

1. Bilovol O. (2021). *Psykhologichne nasyt'stvo yak vyd domashn'ogo nasyt'stva*. [Psychological violence as type of domestic violence] *Pidpryjemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, №4. 215-221 [in Ukrainian].

2. Bevzyuk I.V., Koz'yakov I.S. (2018). *Ponyattya ta zmist psykhologichnogo nasyt'stva*. [Concept and maintenance of psychological violence] *Visnyk Natsional'noji akademiji prokuratury Ukrajinny, № 4/2 (58)*. 70-81. [in Ukrainian].

3. Dymova E.N., Shatalova N. E. (2020). *Emotsijne nasyt'stvo yak psykhotravmuuyuchy obstavyny u zhyttv molodykh divchat* [Emotional violence as psycho injuring circumstances in life of young girls] // *Svit nauky. Pedagogika i psykhologiya*, №2. [in Ukrainian].

4. Ignatova E.S., Razvodova E.D. *Vzajemozv'yazok negatyvnykh kharakterystyk osobystosti i skhyl'nosti do ab'yuzingu v mizhosobystisnykh vidnosynakh mizh cholovikom i zhinkoyu* [negative descriptions of personality and inclination to abusing in interpersonality relations between a man and woman] // *SGN*. 2019. №1 (3). [in Ukrainian].

5. Minkov A.O. (2021). *Manipulyatsiya U podruzhnikh vidnosynakh v konteksti ekzystentsial'nojigumanistychnogo pidkhotu* [Manipulation is in matrimonial relations in the context of existential-humanism approach] // *Psykhologichni problemy sensu zhyttya*. Vydovnytsstvo AKME. [in Ukrainian].

6. Tsvjetkova Є. (2019). Epidemiya ab'uz: yak nasyll'stvo vplyvaje na zdorov'ya [Epidemic of abuse: as violence influences on a health] / Wonderzine. 12 Lyutogo. Retrieved from <https://www.wonderzine.com/wonderzine/health/wellness/241105-abuse-and-health> [in Ukrainian].
7. Gazlajtyng Vikipediya. (2023). [Gaslighting] Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [in Ukrainian].
8. Tykhonova O.I. (2021). *Mizhkul'turnyj pidkhid do problemy simejnykh vidnosyn // Vcheni zapysky Tavrijs'kogo natsional'nogo universytetu im. V. I. Vernads'kogo* [Transcultural approach is to the problem of domestic relations]. Seriya «Filosofiya. Kul'turologiya. Politologiya. Sotsiologiya», №12 (286). Tom 24 (65), № 1-2. [in Ukrainian].
9. Shevyakov Yu. A. (2020). *Sotsial'no-etychni aspekty marketyngu vzajemovidnosyn v umovakh stalogo rozvytku* [Socialethics aspects of marketing of mutual relations are in the conditions of steady development] // *Praktychnyj marketing*, 286. [in Ukrainian].
10. Shukshyna L. V. (2023). *Osnovni vydy nasyll'stva v sim'ji nad zhinkamy* [Basic types of violence are in family above women] // *Aktual'ni problemy gumanitarnykh ta pryrodnychkykh nauk*. №11-2. [in Ukrainian].
11. Rudenok A. I., Petyak O. V., Igumnova O. B. (2021). *Genderni aspekty gazlajtyngu yak formy psykhologichnogo nasyll'stva u sim'ji*. [Gender aspects of gaslighting as forms of psychological violence are in family] *Naukovyj visnyk Siverschyny*. Seriya: Osvita. Sotsial'ni ta povedinkovi nauky № 2 (7), 137-151. [in Ukrainian].
12. *Scho take gazlajtyng i yak jomu protystoyaty*. (2023). [What is gaslighting and how he must resist] Retrieved from https://lvivphc.org.ua/articles/articles/psychology_gaslighting [in Ukrainian].
13. Stern R. (2020). *The Gaslight effect*. N.Y.: Morgan road books. [in English].
14. Gilad A. (2023). *37 Warning signs of emotional abuse in a relationship / Vix-en-Daily*. Retrieved from <http://www.vixendaily.com/love/signs-of-emotional-abuse-relationship/5/> [in English].